

העותרים: 1. **פורום המשפחות השכולות** (חוג ההורים - פורום המשפחות: משפחות למען שלום, פיוס וסובלנות), ע"ר 580328995

2. **האגודה לזכויות האזרח בישראל (ע"ר), עמותה 580011567**
ע"י ב"כ עו"ד טל חסין ואח'
האגודה לזכויות האזרח בישראל

- נ ג ד -

המשיבים: 1. **שר החינוך**
2. **הממונה על התוכניות החיצוניות וקידום שותפויות, משרד החינוך**
3. **ועדת המכרזים, משרד החינוך**
ע"י פרקליטות מחוז ירושלים - אזרחי
מרח' מח"ל 7, ירושלים 9149301 ת"ד 49333
טל': 02-6468053 פקס: 073-3920000
כתובת דוא"ל: ez-jer@justice.gov.il

כתב תשובה

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 28.1.2026, המשיבים 1-3 (להלן: המשיבים או משרד החינוך), מתכבדים להגיש כתב תשובה מטעמם, כדלקמן.

בפתח התשובה מבקשת הח"מ להתנצל על העיכוב בהגשת כתב התשובה. בית המשפט הנכבד מתבקש להאריך את המועד להגשת כתב התשובה עד למועד הגשתו בפועל.

פתח דבר

1. עניין ההליך שבכותרת בהחלטת מנהלת אגף מענים חינוכיים ותהליכי שיתוף במינהל הפדגוגי במשרד החינוך, מיום 25.1.2026, שלא לכלול במאגר הגפ"ן לשנת תשפ"ו, במסלול הכחול, את תוכנית "מפגשי דיאלוג – מכאב לתקווה", שהוצעה מטעם העותר 1, 'פורום המשפחות השכולות' (להלן: העותר, התוכנית ו-הפורום, בהתאמה).

2. מאגר הגפ"ן (גמישות פדגוגית ניהולית), הינו מאגר תוכניות לימודים מאושרות שמנהל משרד החינוך, ומתוכו יכולים מנהלי בתי הספר להזמין תוכניות לבית ספרם באופן עצמאי (להלן: מאגר גפ"ן). התוכנית מושא העתירה הוגשה כאמור במסגרת המסלול הכחול של מאגר גפ"ן, עליו יפורט בהרחבה להלן.

3. ברקע, בקשות קודמות שהגיש העותר להכליל את תוכניתו במאגר גפ"ן לשנים תשפ"ד ו-תשפ"ה, בימסלול הירוק. הבקשה לשנת תשפ"ה נדחתה על ידי המשיבה 3 בהחלטות מן הימים 5.1.2025 ו-24.12.2024. הבקשה לשנת תשפ"ד נדחתה על ידי משיבה 3 ביום 19.7.2023 וביום 5.2.2024 (החלטה בהשגה). יצוין כי התוכניות שהוגשו לשנים תשפ"ד, תשפ"ה נשאו את השם "מפגשי דיאלוג". כן נציין כי גם ביחס לשנת תשפ"ו ניתנה החלטה קודמת מטעם מנהלת האגף ביום 23.10.2025 אולם במסגרת ההליך דן הודיעו המשיבים כי בקשת העותר תושב לבחינה חוזרת ולמתן החלטה חדשה – היא ההחלטה הנתקפת בהליך כעת.

4. הסעד המבוקש בעתירה הינו כי בית המשפט יורה למשיבים "להכניס את התוכנית מפגשי דיאלוג – מכאב לתקווה" של העותר למאגר התוכניות החיצוניות של משרד החינוך (מאגר גפ"ן)".

5. המשיבים סבורים כי דין העתירה להידחות.

6. ההחלטה שהתקבלה בעניין תוכנית העותר אינה חורגת ממתחם הסבירות באופן המקיים עילה להתערבות שיפוטית. היא ניתנה על בסיס תשתית עובדתית ועל ראיות מנהליות רלוונטיות שיתוארו להלן, הנוגעות לנסיבות הייחודיות של התוכנית הנדונה, תוך שניתנה לפורום אפשרות להעביר את טענותיו והתייחסותו, לרבות צירוף מסמכים שונים.
7. ההחלטה מתבססת על הוראות חוק החינוך הממלכתי, תשי"ג-1953 (להלן: חוק החינוך הממלכתי), ועל הנחיות חוזר מנכ"ל משרד החינוך "השיח החינוכי על נושאים שנויים במחלוקת" (להלן: חוזר המנכ"ל), והיא מבוססת על נימוקים ענייניים ומקצועיים אשר מביאים בחשבון את מכלול הנסיבות והעובדות השייכות לעניין.
8. בתמצית נציין כעת כי עמדת המשיבים – המבוססת כאמור על ראיות ועל תשתית עובדתית מגובשת – הינה כי **השיח המושמע במסגרת התוכנית הינו שיח העומד בסתירה לחוק החינוך הממלכתי ולמטרותיו, באשר האמירות המושמעות הינן בין היתר כאלה המציגות את חיילי צה"ל כמי שפוגעים בחפים מפשע באופן שאינו עומד בהלימה עם מטרת החינוך הממלכתי לעידוד לשירות משמעותי בצה"ל; ומתייחסות לאירועים רגישים בציבוריות הישראלית, בפרט אירועי ה-7.10.2023, באופן שאינו מותאם לקהל היעד.**
9. השיח במסגרת התוכנית מבטא בחלקים מסוימים ממנו ערעור על לגיטימיות פעולות המדינה והצבא. לאור המורכבות המובנית בניהול שיח בדבר "הסכסוך הישראלי-פלסטיני" והעמדות הפוליטיות השונות בעניינו, והרגישות של משפחות שכולות מזה ומזה, משרד החינוך סבור כי מדובר בהחלטה המצויה במסגרת סמכותו ואשר הינה בגדר מתחם הסבירות. ממילא, אין מדובר בהחלטה שאינה סבירה באופן קיצוני.
10. למען הסר ספק, החלטת משרד החינוך נוגעת רק לעניין הפעלת תוכנית העותר הקונקרטי שנבחנה במסגרת מוסדות חינוך ולהיבטים הייחודיים העולים במסגרתה.
11. בנסיבות אלה, לעמדת המשיבים אין עילה להתערבות בית המשפט הנכבד בהחלטת המשרד מושא עניינו.
12. כל ההדגשות בכתב תשובה הוספו זה ע"י הח"מ, זולת אם צוין אחרת.
- תשתית נורמטיבית – חוק חינוך ממלכתי; "מאגר התוכניות והמענים החינוכיים" ומאגר הגפ"ן – מסלול ירוק, כחול ומה שביניהם; וחוזר מנכ"ל התכנית הלאומית ללמידה משמעותית – השיח החינוכי על נושאים השנויים במחלוקת
13. חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953 (להלן: חוק החינוך הממלכתי), מגדיר "חינוך ממלכתי" כ"חינוך הניתן מאת המדינה על פי תכנית הלימודים, ללא זיקה לגוף מפלגתי, עדתי או ארגון אחר מחוץ לממשלה, ובפיקוחו של השר או של מי שהוסמך לכך על ידי". בסעיף 2(א) לחוק קבועות מטרות החינוך הממלכתי המהוות אבן פינה בכל הנוגע לתכני הלימוד במוסדות החינוך.
14. בין היתר קובעת פסקה (1): "לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו, אזרח נאמן למדינת ישראל, המכבד את הוריו ואת משפחתו, את מורשתו, את זהותו התרבותית ואת לשונו";
- כן קובעת פסקה (2): "להנחיל את העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל ואת ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ולפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים, לשמירת החוק, לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן לחנך לחתירה לשלום ולסובלנות ביחסים בין בני אדם ובין עמים";
- פסקה (9) קובעת: "לטפח מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבל תפקידים ולמלאם מתוך מסירות ואחריות, רצון לעזרה הדדית, תרומה לקהילה, התנדבות וחתימה לצדק חברתי במדינת ישראל";
- פסקה (13) קובעת: "לחנך לשירות משמעותי בצבא הגנה לישראל או לשירות לאומי-אזרחי כהגדרתו בחוק שירות לאומי-אזרחי, התשע"ד-2014".

15. סעיף 2(ב) לחוק החינוך הממלכתי עניינו כי "השר יקבע כללים לשם מניעת פעילות במוסד חינוך של אדם או של גוף שאינו חלק ממערכת החינוך (בסעיף קטן זה – גורם חיצוני) שפעילותו עומדת בסתירה חמורה ומשמעותית למטרות החינוך הממלכתי המפורטות בסעיף קטן (א), וכן כללים לשם מניעת פעילות במוסד חינוך של גורם חיצוני הפועל באופן יזום לנקיטת הליכים משפטיים או מדיניים מחוץ לישראל נגד חיילי צבא הגנה לישראל בשל פעולה שביצעו במסגרת תפקידם או נגד מדינת ישראל".

16. אף כי ההחלטה הנתקפת לא מתבססת על סעיף זה, נידרש לכך בהמשך תשובה זו.

17. בנוסף לאמור, לשר החינוך ולמנהל הכללי של משרד החינוך נתונות סמכויות פיקוח למתן הוראות למוסדות חינוך שונים (רשמיים, מוכרים שאינם רשמיים), בין השאר בכל הנוגע להתאמת הפעילות החינוכית למטרות החינוך הממלכתי. בתוך כך יצוין כי במסגרת תקנה 2 לתקנות חינוך ממלכתי (סדרי הפיקוח), התשי"ז-1956 נקבע כי: "ההדרכה הפדגוגית וכן הפיקוח הפדגוגי על כל המוסדות יבוצע בידי השר באמצעות המנהל הכללי; ההדרכה והפיקוח הפדגוגי על מוסדות החינוך הממלכתי דתי בכל הנוגע לאופיים הדתי, יבוצעו באמצעות מנהל אגף החינוך הדתי".

18. כן יצוין כי בסעיף 28(א) לחוק פיקוח על בתי ספר, התשכ"ט-1969 נקבע כי: "שר החינוך והתרבות רשאי לתת לבעל רישיון את ההוראות הדרושות, לדעת השר, להבטיח כי החינוך הניתן בבית הספר יושתת על העקרונות המפורטים בסעיף 2 לחוק חינוך ממלכתי, תש"ג-1953".

19. זאת ועוד. חוזר מנכ"ל משרד החינוך, הוראת קבע מס' 12 מיום 11.12.2016 "התכנית הלאומית ללמידה משמעותית – השיח החינוכי על נושאים השנויים במחלוקת", מנחה את אנשי הצוות החינוכי במוסדות חינוך כיצד לקיים דיון בכיתות על נושאים המצויים במחלוקת ציבורית-פוליטית ואשר מעוררים דילמות מוסריות. במסגרת חוזר זה נקבע, בין היתר, כי נושאים המצויים במחלוקת ציבורית, בדגש על כאלו המצויים גם במחלוקת פוליטית, יוצגו לתלמידים באופן מאוזן, תוך הקפדה על הצגת השקפות עולם ונקודות מבט שונות הקיימות בחברה בסוגיה זו. כן נקבע כי הצגת הנושא תיעשה באופן המותאם לגיל התלמידים, וכי יש להקפיד על הצגה מלאה והוגנת של הסוגיות שבמחלוקת.

20. החוזר מחדד את המחויבות של הדוברים – מורים וגופים חיצוניים – בפני תלמידים לעצם קיומה של מדינת ישראל ולחוק החינוך הממלכתי ומדגיש את האיסור לפגוע בלגיטימיות של מדינת ישראל ומוסדותיה הממלכתיים, ויחד עם זאת מאפשר לבקר את המדינה בתנאי שהשיח נעשה בגבולות הסייגים שצוינו לעיל. כמו כן החוזר מדגיש שלא תותר כניסתם של גורמים חיצוניים ודוברים חיצוניים שיש בפעילותם, בין היתר, לעודד גזענות, אפליה, הסתה, קריאה לאלימות, תעמולה מפלגתית שלא בהתאם להנחיות חוזר המנכ"ל בעניין זה ושיח הפוגע בלגיטימיות של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

21. סעיף 2.1 לחוזר זה מתווה כללים ביחס ל"התייחסות בכיתה ובבית הספר לנושאים שנויים במחלוקת וטעונים רגשית המועלים בזירה הציבורית בישראל". במסגרת סעיף זה נקבע כי: "העיסוק בנושאים אלו יכול להתבצע באמצעות דיון בכיתה, באמצעות הזמנת מרצה או בפעילות שתועבר על ידי גורמים/גופים חיצוניים. בכל מקרה, באחריות מנהל בית הספר לבדוק כי הפעילות עולה בקנה אחד עם חוק החינוך הממלכתי ועם מטרות החינוך ואין בה משום עידוד לגזענות ולהסתה או קריאה לאלימות ולהדרה הנוגדות את מסגרת החוק ו/או פגיעה בלגיטימיות של מדינת ישראל ומוסדותיה הממלכתיים. במקרים של עברה על סייגים אלה לא תותר כניסתם של גורמים חיצוניים ודוברים חיצוניים שיש בפעילותם, בין היתר, לעודד גזענות, אפליה, הסתה, קריאה לאלימות, תעמולה מפלגתית שלא בהתאם להנחיות חוזר המנכ"ל בעניין זה ושיח הפוגע בלגיטימיות של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית".

חוזר מנכ"ל משרד החינוך "התוכנית הלאומית ללמידה משמעותית", מצ"ב לכתב תשובה זה כנספח מש/1.

22. עוד נבקש להידרש ולהזכיר את חוזר מנכ"ל "מאגר התוכניות והמענים" (הוראת קבע מס' 465 מיום 1.1.2026).¹ ארגונים ממגזרים שונים פעילים במערכת החינוך ומפעילים תוכניות חינוכיות חיצוניות במוסדות החינוך. נושא זה מוסדר במסגרת חוזר מנכ"ל "מאגר התוכניות והמענים החינוכיים", ולהלן נפרט קמעא ביחס לכתוב בו.

חוזר מנכ"ל "מאגר התוכניות והמענים החינוכיים" מצ"ב כנספח מש/2 לתשובה זו.

23. על פי החלטת ממשלה 226 מה-1.8.2021 בדבר "התוכנית לגמישות הניהולית במערכת החינוך" (גפ"ן), למנהלי בתי הספר ישנה סמכות תקציבית לקביעת שימוש הסל הגמיש הבית ספרי. מהלך זה מרחיב את הגמישות שניתנה למנהלים בהיבטים פדגוגיים, ניהוליים ותקציביים. לשם כך מעביר משרד החינוך לבתי הספר תקציב גמיש לשילוב מענים חינוכיים מגוונים עבור התלמידים ועבור הצוות החינוכי. המשרד פועל כדי להנגיש עבור המנהלים מידע מקיף על התוכניות ועל המענים הקיימים ולהציע להם מידע וכלים שיסייעו להם לשלבם באופן מושכל, יעיל ומותאם לצורכיהם וליעדיהם.

24. כפועל יוצא, הקים המשרד את "מאגר התוכניות והמענים החינוכיים", המשמש תשתית פדגוגית המאפשרת בחינה ובחירה מושכלת של תוכניות ומענים והתאמתם לצורכי המוסד החינוכי. מטרת המאגר היא להנגיש את המידע אודות התוכניות החינוכיות המורשות לפעול במוסדות החינוך ולנהל אותן. התוכניות מסווגות לשלושה מסלולים, על פי הפירוט להלן, כאשר ניתן לשלב במוסדות חינוך אך ורק תוכניות ומענים הרשומים במאגר התוכניות באחד מן המסלולים לעיל. אין אפשרות לשלב במוסדות חינוך תוכניות ומענים שאינם רשומים במאגר.

25. המסלול הסגור (מסלול משרדי): תוכניות ומענים משרדיים המופעלים על ידי משרד החינוך.

26. המסלול הירוק (מסלול מכרזי): במסלול זה כלולים תוכניות ומענים שזכו במכרז מאגר תוכניות ומענים ו/או במכרזים נוספים של משרד החינוך (והינם בתוקף), וחלים עליהם הכללים והתנאים של המכרז שבמסגרתו אושרו. ניתן לצרוך מהתקציב המשרדי (כולל התקציב הגמיש) העומד לרשות המנהלים במערכת גפ"ן אך ורק תוכניות ומענים המופיעים במסלול זה (מלבד תוכניות ומענים במסגרת יוזמות רשות/בעלות).

27. המסלול הכחול (מסלול שאינו מכרזי): במסלול זה כלולים תוכניות ומענים שלא ניגשו למכרז מאגר התוכניות והמענים, ו/או למכרזים אחרים של משרד החינוך, אך לא נמצאה מניעה לשלבם במערכת. שילובם של תוכניות ומענים ממסלול זה ייעשה בהתאם לשיקול דעתם של מנהלי מוסדות חינוך ובהתאם למשאביהם הקיימים ברשותם (ובלבד שאינם מהתקציב המשרדי, כולל התקציב הגמיש העומד לרשותם במערכת גפ"ן), מלבד יוזמות רשות/בעלות.

תוכניות ומענים במסלול הכחול ייבדקו על ידי המשרד מבחינה מנהלית ופדגוגית הן באופן מדגמי, הן על בסיס מידע רלוונטי שהתקבל מהשטח והן בהתאם לשיקולים מקצועיים נוספים. עם סיום הליך הבדיקה תתקבל החלטה לגבי הכללת התוכנית במסלול. ארגונים המפעילים תוכניות ומענים במסלול זה יידרשו לעמוד בתנאים הבאים:

א. חתימה על נספחי הצהרה בהתאם לדרישות המשרד (ביטוח, אבטחת מידע ועוד).

ב. העברת נתוני דיווח אודות מוסדות החינוך בהם פעלה התוכנית לפחות פעם אחת במהלך שנת הלימודים.

28. בהתאם להוראת סעיף 3.2 לחוזר (בנוסח החדש), "כל ספק/ארגון המבקש להפעיל תוכנית במערכת החינוך נדרש לרשום את התוכנית באחד מן המסלולים בלבד, ואינו רשאי לרשום את התוכנית או תוכנית זהה מטעמו במסלולים נוספים".

29. סעיף 3.3 לחוזר (בנוסחו החדש) קובע: "תוכנית שנפסלה על ידי המשרד מטעמים מהותיים או פדגוגיים, בין אם במסגרת המסלול המכרזי (הירוק) ובין אם במסגרת המסלול שאינו מכרזי (הכחול), לא תוכל להיכלל במאגר בשום

¹ מדובר בהחלפה של חוזר המנכ"ל מס' 392 מיום 2.4.2023; המשרד אינו חולק על כך כי הנוסח של החוזר שהיה תקף במועד בחינת בקשת העותר הינו הנוסח מיום 2.4.2023, ובראי נוסח זה אכן נבחנה הבקשה.

מסלול. כמו כן המשרד לא יאשר כל תוכנית דומה או זהה לתוכנית שנפסלה, גם אם תוגש על ידי אותו ספק או על ידי ספק אחר".

30. הרציונל העומד מאחורי סעיף זה הינו כי תוכנית שאינה מתאימה פדגוגית למאגר הגפ"ן, אינה מתאימה פדגוגית למערכת החינוך הממלכתי כלל גם אם הדבר אינו מצריך מימון משרד החינוך, וגם אם הדבר ממומן ממקורות תקציביים חיצוניים. יצוין כי נוסח דומה היה קיים גם בגרסה הקודמת של חוזר המנכ"ל.

31. סעיף 4 לחוזר המנכ"ל מגדיר את העקרונות לבחירת התוכניות והמענים. בין היתר קבוע בסעיף כי מנהלי מוסדות חינוך רשאים להפעיל ולשלב במוסד החינוכי אך ורק תוכניות ומענים המופיעים במאגר. לגבי התוכניות במאגר, על מנהלי מוסדות החינוך להפעיל שיקול דעת מקצועי ומושכל לבחירת תוכניות ומענים שישולבו במוסד החינוך. בתוך כך מפנה החוזר לתבחינים מוצעים לבחינת תוכנית חינוכית.

רקע עובדתי

32. הרקע העובדתי הנוגע לעתירה פורט בהרחבה רבה בעתירה המנהלית. בנסיבות אלה, נעמוד בתמצית רק על עיקרי הדברים.

33. ביום 22.1.2023 פורסם מכרז מאגר התוכניות והמענים להגשת הצעות שיכללו במאגר הקיים ובמערכת הגפ"ן, לשנת תשפ"ד (מסלול ירוק). ביום 9.3.2023 הציע העותר את תכנית "מפגשי דיאלוג" להיכלל במאגר ובמערכת הגפ"ן. ביום 18.6.2023 קיבלה ועדת המכרזים של משרד החינוך החלטה לזמן את העותר לשימוע בכתב קודם מתן החלטה בדבר הכללת התוכנית במאגר גפ"ן. הזימון לשימוע נעשה לאחר שהתקבלו אצל המשרד תלונות בגין תכני התוכנית והפעלתה במוסדות חינוך.

34. ביום 19.6.2023 נשלח מכתב שימוע לעותר, אשר התבקש להמציא טענותיו עד ליום 29.6.2023. ביום 29.6.2023 הגיב העותר לשימוע. ביום 19.7.2023 פסלה ועדת המכרזים של משרד החינוך את התוכנית מלהיכלל במאגר הגפ"ן לשנת תשפ"ד. בהחלטה פורטו התלונות שהוגשו כנגד פעילות הפורום במוסדות החינוך, והמענה שהגיש העותר.

35. ביום 1.8.2023 הומצאה ההחלטה לעותר. ביום 13.8.2023 הגישו העותרים השגה על החלטת הפסילה. ביום 6.9.2023 שלחה האגודה מכתב תזכורת בדבר ההשגה. במכתב ביקשה האגודה ליתן החלטה בערעור עד ליום 13.9.2023. ביום 27.9.2023 הגישו העותרים עתירה מנהלית שמספרה 56993-09-23 (להלן: העתירה הראשונה). ביום 5.2.2024 החליטה ועדת המכרזים של משרד החינוך לדחות את השגת העותרים, והודעה על כך ניתנה במסגרת ההליך. דיון בעתירה התקיים ביום 16.4.2024.

36. ביום 22.4.2024 ניתן פסק דין בעת"מ 56993-09-23 המקבל את העתירה, ומורה על הכללת תוכנית העותר במאגר גפ"ן לשנת הלימודים תשפ"ד. בית המשפט קבע במסגרת פסק דינו, בין היתר, כי "דין החלטת המשיבים להתבטל משום שהיא לא נסמכת על תשתית עובדתית של ממש".

37. ביום 16.5.2024, בהתאם לפסק הדין בעתירה הראשונה, קיבלה ועדת המכרזים של המשרד החלטה על החזרת התוכנית "מפגשי דיאלוג" למאגר בשנת הלימודים תשפ"ד. האישור ניתן עד ליום 31.8.2024.

38. בחודש יוני 2024, עם השבת התוכנית במאגר הגפ"ן, נשלחו נציגי אגף בקרה מטעם משרד החינוך לחלק ממפגשי הדיאלוג שקיים העותר. נציגים אלה נכחו במפגשים, שוחחו עם אנשי צוות, וערכו רשימות ותיעודים. דו"חות הבקרה הועברו לוועדת המכרזים של משרד החינוך, ונתייחס אליהם בהמשך.

39. ביום 11.9.2024 הגישו העותרים עתירה מנהלית נוספת, עת"מ 32169-09-24 (להלן: העתירה השנייה), ביחס לבקשתם מיום 18.2.2024 לכלול את התוכנית במאגר הגפ"ן לשנת הלימודים תשפ"ה, ולצידה בקשה לצו ביניים. ביום 12.9.2024 הורה בית המשפט כי "המשיבים יגיבו עד ליום 19/9/24 לבקשה למתן צו ביניים וכן יגישו בתוך אותו מועד תגובה מקדמית לעתירה, בגדרה יבהירו מתי צפויה להתקבל החלטת ועדת המכרזים בעניינה של העותרת ו".

40. ביום 19.9.2024 הגישו המשיבים תגובה לבית המשפט בגדרה עמדו על כך כי דין העתירה ודין הבקשה לצו ביניים להידחות על הסף. ביחס לעתירה צוין כי דינה להידחות על הסף בהיותה מוקדמת, שכן טרם ניתנה החלטה מנהלית ביחס לבקשת העותר להיכלל במאגר לשנת תשפ"ה, וזו עתירה להינתן עד ליום 9.10.2024.
41. ביום 10.10.2024 ניתנה החלטת ועדת המכרזים של משרד החינוך (נספח ע/12 לעתירה), במסגרתה החליטה הוועדה כי היא מבקשת טרם קבלת החלטה באשר להחלטת התוכנית במאגר לשנת הלימודים תשפ"ה, לקבל את התייחסות העותר לחומרים חדשים שהתקבלו לאחר המועד בו ניתן פסק הדין בעתירה הראשונה, קרי חודש אפריל 2024, וזאת תוך עשרה ימים.
42. במסגרת חומרים אלה ניתן למנות את חוות דעת סמנכ"ל ומנהל מינהל חברה ונוער וכן של ממונה (חברת-קהילתי תלמידים ונוער ממ"ד), מיום 8.10.2024; חוות דעת המזכירות הפדגוגית בנושא: "פעילות פורום משפחות שכולות במסגרת תוכנית גפ"ן", מיום 28.8.2024; דו"חות הביקורת ודו"ח מסכם של הבקורות שהתקיימו במפגשי התוכנית, חתום על ידי מנהל אגף בקרה, מיום 1.7.2024; מכתב מטעם ב"כ ארגון "בצלמו" ומשפחות שכולות מיום 30.9.2024.
43. ביום 14.10.2024 הגיש הפרורם את התייחסותו להחלטת ועדת המכרזים (נספח ע/13 לעתירה).
44. התייחסות הפרורם הועברה לבחינה והתייחסות חוזרת של האגפים הרלוונטיים במשרד החינוך, וביניהם אגף בקרה (התייחסות מיום 29.10.2024); המזכירות הפדגוגית (התייחסות מיום 3.11.2024); מינהל חברה ונוער (התייחסות מיום 4.11.2024); עמדת מנהלת המאגר (התייחסות מיום 5.11.2024).
45. ביום 13.11.2024 ניתנה החלטת ועדת המכרזים. הועדה סקרה את כלל המסמכים והחומרים שעמדו בפניה עובר למתן החלטתה, וכן החומרים והמסמכים הנוספים שתוארו לעיל. החלטת הוועדה הייתה כי יש לשקול לקבל החלטה לפיה התוכנית תוכל להיכלל במסגרת תוכנית הגפ"ן אם תעמוד במספר תנאים אשר יבטיחו כי במהלך המפגשים עם התלמידים, יבואו לידי ביטוי מטרות החינוך הממלכתי, וגבולות השיח הנובעים מהן, וכן תעמוד בתנאי הסף של תת-הסל הרלוונטי בתוכנית הגפ"ן.
46. התנאים שציינה הוועדה בהחלטתה הינם: הגשת סילבוס מפורט הכולל התחייבות מדויקת לגבי כלל התכנית שיועברו בכיתה, כולל השיח שיתקיים בעל-פה וכלל הטקסטים המיועדים לדיון בכיתה; הצגת תוכנית פעולה מפורטת למניעת חריגות מהתכנים המאושרים ולטיפול במקרים של הפרת ההנחיות; קיום הכשרה מקיפה למנחים, שתדגיש את החשיבות של שמירה על ערכי החינוך הממלכתי ועל רגישות כלפי כלל המשתתפים; הקמת מערכת לקבלת משוב מידי מהמורים והתלמידים לאחר כל מפגש, כדי לוודא עמידה בהנחיות ולאפשר התערבות מהירה במקרה של חריגה. הפרורם התבקש ליתן התייחסותו לתנאים אלה, ובכלל זה לפרט האם בכוונתו לעמוד בדרישות ובתנאים שפורטו (העתק החלטת ועדת המכרזים מיום 13.11.2024 צורפה לעתירה המנהלית כנספח ע/14).
47. העותרים הגיבו להחלטת הוועדה ביום 26.11.2024 (נספח ע/15 לעתירה).
48. ביום 5.12.2024 ניתנה החלטת ועדת המכרזים של משרד החינוך ביחס לתוכנית, במסגרתה הוחלט שלא לכלול את התוכנית במאגר (העתק החלטת ועדת המכרזים מיום 5.12.2024 צורפה לעתירה המנהלית כנספח ע/16).
49. ביום 12.12.2024 התקיים דיון בעתירה השנייה, בסיומו הוחלט כי "העותרות יגישו את התייחסותן לארבעת התנאים לוועדת המכרזים עד ליום 22.12.24. ועדת המכרזים תיתן החלטה בעניין עד ליום 5.1.25. ב"כ המשיב יגיש עד ליום 7.1.25 הודעה מעדכנת לגבי ההחלטה שהתקבלה. לאחר שתתקבל ההודעה המעדכנת, ייתן בית המשפט החלטה להמשך ההליכים. בשלב זה לא ניתנת החלטה בצו הביניים" (פרוטוקול הדיון מיום 12.12.2024 צורף לעתירה המנהלית כנספח ע/17).
50. ביום 22.12.2024 הגיש הפרורם את התייחסותו לארבעת התנאים. ביום 5.1.2025 ניתנה החלטת ועדת המכרזים אשר החליטה כי לא ניתן לכלול את התוכנית "מפגשי דיאלוג" של הפרורם במסגרת מכרז מאגר התוכניות והמענים (גפ"ן). בין היתר צוין בהחלטת ועדת המכרזים כי היא מקבלת את עמדת נציגי המזכירות הפדגוגית לפיה העותר עמד אך

בתנאי הנוגע ל"משוב" (התנאי הרביעי), אולם התוכנית החינוכית שהציג אינה עומדת ביתר התנאים שנדרשו ואשר פורטו בהחלטת הוועדה מיום 5.12.2024.

התייחסות הפורום מיום 22.12.2024 צורפה לעתירה המנהלית כנספח ע/18; החלטת ועדת המכרזים מיום 5.1.2025 צורפה לעתירה המנהלית כנספח ע/19.

51. במסגרת העתירה פורטו בהרחבה אירועים נוספים שאירעו במהלך המחצית הראשונה של שנת 2025 הנוגעים לאופן ניהול ההליך בבית המשפט בין היתר בענייני פסלות שופט, והמשיבים אינם רואים לנכון לחזור אחר הנכתב, המוכר לצדדים ממילא. עקב הליכים אלה ואחרים הושהה הטיפול בעתירה השנייה למשך מספר חודשים, והתחדש לבסוף במהלך חודש יוני 2025.

52. ביום 8.6.2024 הורה בית המשפט לעותרים להבהיר עד ליום 15.6.2025 "האם וכיצד הן מבקשות להמשיך בהליך לנוכח ההחלטות שהתקבלו בוועדת המכרזים לאחר הגשת העתירה, ולנוכח העובדה ששנת הלימודים עומדת להסתיים". ביום 30.6.2025 הודיעו העותרים כי הם מבקשים את מחיקת העתירה, תוך שמירת טענותיהם. ביום 2.7.2025 ניתן פסק דין על ידי המותב הנכבד לפיו "לבקשת העותרים ובהסכמת המשיבים, העתירה נמחקת מבלי שצד כלשהו מודה בטענות הצד שכנגד או חוזר בו מטענותיו...".

53. ביום 13.8.2025 הגיש הפורום את התוכנית "מפגשי דיאלוג – מכאב לתקווה" למאגר משרד החינוך, תחת המסלול הכחול. ביום 23.10.2025 ניתן מענה מטעם המשיבה 2 במשרד החינוך, לפיו הוחלט שלא ניתן לאשר את התוכנית הנ"ל להיכללות במסלול הכחול, שכן מדובר על תוכנית ללא שוני מהותי מזו אשר נפסלה על ידי המשרד. העתק הודעת המשיבה 2 מיום 23.10.2025 צורף לעתירה המנהלית כנספח ע/29.

54. על החלטה זו הוגשה ביום 7.12.2025 העתירה דנן. ביום 16.12.2025 הורה בית המשפט הנכבד על הגשת תשובה וקיום דיון בעתירה. ביום 7.1.2026 הודיעו המשיבים כי בקשת העותר 1 תושב לבחינה חוזרת, אשר לאחריה תינתן החלטה חדשה בעניין הכללת התוכנית במאגר הגפ"ן. בהמשך לכך, ניתנה ביום 25.1.2026 החלטה חדשה בעניין בקשת העותר לכלול את תוכניתו במסגרת 'המסלול הכחול' של המאגר.

החלטת מנהלת אגף תוכניות ומענים במשרד החינוך מיום 25.1.2026 מצ"ב לתשובה זו כמש/3.

55. ביום 28.1.2026 הגישו העותרים את התייחסותם להחלטתו החדשה של המשרד בעניינם. עוד באותו יום הורה בית המשפט הנכבד על הגשת כתב תשובה שיתייחס הן לעתירה והן לטענות העותרים במסגרת תגובתם.

56. מכאן כתב תשובה זה.

עמדת משרד החינוך – דין העתירה להידחות בהעדר עילה שיפוטית להתערב בהחלטת משרד החינוך המצויה במתחם הסבירות

57. עמדת משרד החינוך היא כי דין העתירה להידחות בהעדר עילה להתערבות שיפוטית בהחלטת המשיבים. לשיטת המשיבים, ההחלטה המנהלית מושא העתירה התקבלה בהליך תקין, והיא מבוססת על נימוקים מפורטים שביסודם שיקולים ענייניים ומקצועיים של גורמי המקצוע הרלוונטיים במשרד החינוך. בנסיבות אלה, אין המדובר בהחלטה החורגת ממתחם הסבירות, ודאי שאין המדובר בהחלטה שאינה סבירה באופן קיצוני המצדיק את התערבות בית המשפט הנכבד.

58. לעמדת המשיבים לא נמצא מקום לאפשר לעותר להעביר את התכנית מושא העתירה לילדי ישראל במסגרת בית ספרית בשנת הלימודים תשפ"ו. להלן יפורטו הנימוקים לכך.

התייחסות לדאיות המנהליות ולתשתית העובדתית העומדת ביסוד ההחלטה – "סיפורי המנחים" ודו"חות הבקרה שהתקיימו בבתי ספר:

59. בפתח טיעון זה נבקש להבהיר כי הגם שישנם במסגרת כתב תשובה זה אזכור של ציטוטים שלא נכללו בהחלטה מיום 25.1.2026, הרי שוודאי כולם עמדו לנגד עיני המשרד במסגרת הליך מתן ההחלטה, כאשר ההחלטה מפנה לציטוטים מרכזיים בלבד.
60. החלטת המשרד התקבלה בהתבסס על תשתית עובדתית מקיפה, סדורה ומפורטת, הכוללת בין היתר חוות דעת מקיפות של גורמי מקצוע במשרד החינוך: המזכירות הפדגוגית ומינהל חברה ונוער במשרד החינוך. כן נבחנו במסגרת החלטת המשרד דו"חות הבקרה שנעשו בחלק ממוסדות החינוך ביחס לתוכנית העותר, תגובת העותר בהתאם להחלטת בית המשפט מיום 12.12.2024 שתוארה לעיל, וכן התייחסות נציגי העותר לחוות דעת גורמי המקצוע במשרד החינוך.
61. טרם שנדרש ונציג בהרחבה את התשתית העובדתית העומדת ביסוד החלטת המשרד לדחות את בקשת העותר להעביר את התוכנית במוסדות חינוך בשנת הלימודים תשפ"ו, נבקש להדגיש כדלקמן: המסמכים עליהם מבוססת החלטת המשרד ושתוארו לעיל הינם ביחס לתוכנית העותר המכונה "מפגשי דיאלוג". בחודש אוגוסט 2025 הגיש העותר לבחינת המשרד תוכנית המכונה "מפגשי דיאלוג – מכאב לתקווה".
62. דא עקא, עיון שביצעו המשיבים ביחס לתוכנית "מפגשי דיאלוג – מכאב לתקווה" מעיד כי הלכה למעשה מדובר בתוכניות זהות. כך גם ניכר מעיון ב"העתק תיאור התוכנית שהוגשה למאגר לקראת שנת הלימודים תשפ"ו (נספח ע/25 לעתירה), וכך גם מעידים בעצמם העותרים במסגרת העתירה, במסגרת סעיף 65 לה. בנסיבות אלה, ברי כי אין כל פגם בקבלת החלטת המשרד על בסיס החומרים הרלוונטיים לתוכנית "מפגשי דיאלוג".
63. ובחזרה לענייננו.
64. כאמור, העותר העביר לעיון המשיבים ביום 22.12.2024 פירוט בנוגע לתכני המפגשים, הכולל תיאור של מבנה המפגש, הצגת הפרום ותפיסת עולמו, הרכב המנחים, וכן סיפורי המנחים המוצגים בכיתות. בתוך כך צורפו 23 סיפורים של המנחים כפי שהם מוצגים בכיתות, כחלק מדרישת המשיבים לקבל פירוט ביחס לתכני המפגשים (מתגובת העותרים מיום 28.1.2026 עולה כי הלכה למעשה ישנם סיפורים של חברי פרום פלסטיניים נוספים שלא נשלחו לעיון המשרד).
65. המשיבים בדקו ובחנו סיפורים אלה, ועמדתם הינה כי חלקם של סיפורים אלה מעיד כי תכני התוכנית אינם עולים בקנה אחד עם ערכי חוק החינוך הממלכתי וחוזר מנכ"ל "השיח החינוכי על נושאים השנויים במחלוקת", במיוחד בהיבט של הצגת צה"ל כצבא לא מוסרי, וכן משפטים והתייחסויות המייצרים דה-לגיטימציה למדינת ישראל כמי שמבצעת הרג חסר הבחנה ומתאר את חיילי צה"ל כ"קורבנות". במסגרת זאת נבקש להפנות:
- א. סיפורו של מוחמד אלבאו (עמ' 229-230 לעתירה), מתאר פגיעה מכדורי גומי שירו חיילי צה"ל לכאורה בצורה לא ראויה: "בדרך לבית הספר היו עימותים בין הצבא הישראלי לבין ילדים וצעירים פלסטיניים... ברגע שבו נפגעתי לא זרקתי אבנים על הצבא הישראלי... מאז הבנתי את המשמעות של חיים תחת כיבוש"; וכן מתאר הרג מירי חסר הבחנה של חיילי צה"ל: "בדרך, במחסום ישראלי בכניסה לחלחול, הוא נורה למוות ע"י החייל במחסום. לא הייתה לכך כל סיבה...".
- ב. סיפורו של יובל רוט (עמ' 216 לעתירה): "...בתחילת האינתיפאדה הראשונה עשיתי מילואים בג'נין. האינתיפאדה, למי שלא יודע, הייתה התקוממות של העם הפלסטיני נגד הדיכוי, נגד הכיבוש, והיא תפסה אותנו (את ישראל) בהפתעה מוחלטת... יצחק רבין, שהיה באותו זמן שר ביטחון, נתן הוראה "לשבור להם את הידיים ואת הרגליים", כדי לא להגיע לשימוש בנשק חם, כדי לא להגיע לאבדות בנפש... אני, במילואים האלה, למדתי שיעור חשוב עבורי על המשמעות של כוח. אם עד אז חשבתי שכוח זה צבא חזק – מטוסים, טנקים וכו', הבנתי שהרצון של עם לחופש זה כוח הרבה יותר חזק מכל צבא, הכי משוכלל בעולם. במילואים האלה עסקנו בעיקר ברדיפה אחרי דגלים פלסטיניים שצצו בכל מקום. אלו היו ילדים ששיחקו איתנו ב'מחבואים'. ילד פלסטיני שהניף את דגל פלסטין הסתכן בישיבה בכלא הישראלי, בפגיעה בגופו, ובמקרה הגרוע ביותר, באיבוד חייו. הרגשתי שחיילי צה"ל הם גם קורבנות של הנסיבות כמו הקורבנות שלהם...".

ג. סיפורו של ניר אורן (עמ' 49 לעתירה), המתייחס ל"הרג" שבוצע על ידי חיילים ישראליים, "גם אם תוך כדי לחימה": "אז גם הקשבת לסיפורי השכול של הצד השני. זה לא היה לי פשוט, לא רק כי אלו סיפורים כואבים, אלא גם שהפוגע בסיפורים האלה היו בני העם שלי. גם אם בשוגג, גם אם תוך כדי לחימה, זה עדיין לא קל".

66. כפי שהודגש על ידי העותרים במסגרת המסמך שהעבירו למשיבים, מרכיב הסיפורים של המנחים הינם קבועים, אולם "האופן שבו הוא מסופר עשוי להשתנות בין מפגש למפגש, תולדה של מאפייני הקבוצה, העיתוי בו מתקיים המפגש והמציאות סביב, ובשל היותם בני אדם" (סעיף 5 להתייחסות העותר מיום 22.12.2024).

סיפורי המנחים צורפו לעתירה המנהלית כנספח ע/18, עמודים 196-253.

67. נקל להבין אם כן את חששו של המשרד מהתפתחות בלתי רצויה של השיח במישורים אלה בכיתה, כפועל יוצא מהמציאות הדינאמית ואירועים בלתי ניתנים לצפייה מראש.

68. כך אף אירע בפועל כאשר באחת הבקורות שנערכו על ידי המשיבים (בקרה מיום 2.6.2024, ביה"ס הדמוקרטי חדרה), נרשם: "חשוב לציין, שהשיח יצר תגובות אמוציונאליות אצל התלמידים, ויש לקחת זאת בחשבון". וכך אף קרה במסגרת בקרה בבית הספר "הניסויי" בירושלים (בקרה מיום 13.6.2024), כאשר נרשם כי "הנערה שסיפרה על שחלק מחברי הקבוצה הפלסטינים באינסטגרם מקייטנת הפורום בשנה שעברה, הביעו תמיכה במעשי החמאס והפיצו תמונות מהטבח – העמידה את הדובר במצב לא נוח שבו ממש התפתל עם התשובה".

69. בהקשר זה נבקש להפנות כעת למספר דו"חות ביקורת שנערכו על ידי המשיבים במסגרתם עלו ממצאים שאינם מניחים את הדעת מבחינת המשרד, ואשר מעידים אף הם על כי אין מקום לאפשר את העברת תכני התוכנית במסגרת מוסדות החינוך.

70. בתוך כך, נפנה לדו"ח בקרה מיום 2.6.2024 שהתקיים בביה"ס הדמוקרטי 340596, חדרה. במסגרת המפגש התבטאו כך נציגי הפורום:
מעייני ינון: "הנרטיב הוא אחר... הפלסטינים חווים כיבוש ואלמות".

71. כן ראו דו"ח בקרה מיום 6.6.2024 בבית הספר "ליד"ה", בירושלים. במסגרת המפגש נוהל השיח כדלקמן:

יובל רוט: "אנחנו מגיעים להראות זווית אחרת... חיילי צה"ל לא חלק מהדיון. הם קורבנות כמו הקורבנות שלהם. האינתיפאדה הייתה התקוממות כנגד הדיכוי... שם (באנתפאדה ה-1) למדתי שיעור על כח. הרצון של עם לחופש, חזק יותר מכל כח פיזי".

[...]

שאלת תלמיד/ה – מה תנאי הקבלה לפורום עבור הפלסטינים?

יובל: "חברי הפורום הפלסטינים מי שאיבדו קרוב משפחה מדרגה ראשונה שנהרג בטעות או שלא בטעות ע"י חיילי צה"ל".

[...]

יובל הביא דוגמה למקרה של נער בן 16 שנורה בגבו ע"י צה"ל יובל בעצמו פנה לניצן אלון מפקד פקמ"ז והמקרה לא טופל.

שאלת תלמיד/ה – תסכימו לקבל לפורום משפחה של מחבל מתאבד?

יובל: "היה ותבוא משפחה של מחבל מתאבד נעמיד זאת להחלטת החברים בפורום. אם המשפחה מתנגדת למעשה, אני בעד קבלתה לפורום. גם את אח של ברוך גולדשטיין הייתי מצרף. מי שמצטרף מקבל עליו דרך, מסגרת פיוס. לא תלוי נסיבות. ליאורה דבקה בדרך".

[...]

כשתצא מהתיכון תפגוש מציאות שעומדת בסתירה לערכים שספגת כאן.

השימוש בכח גורר עוד כח. אין פתרון צבאי – גם ראשי השב"כ אומרים את זה."

72. וכן דו"ח בקרה מיום 13.6.2024 בבית הספר התיכון "הניסויי" בירושלים:

"איתי אומר שכמו ששומעים כאן סיפורים קשים, שומעים גם סיפורים קשים על פלסטינים. למשל, יעקב, שנסע עם אשתו באוטו וזרקו עליהם אבנים ואשתו נהרגה. אביר היתה ילדה שהלכה בבוקר לבית הספר ולא הגיעה אליו. טענתו: כדי שהדברים לא יקרו, צריך לשתף פעולה.

[...]

תלמיד: הדרך שלכם לא עובדת. איך מוצאים כח?

איתי: **כל המדינה נכשלה בלהגן על אנשים... חשבנו שאפשר לשים אותם מאחורי גדר ולשכוח אותם...**

[...]

והיו לא מעט פלסטינים שלא הבינו מה קרה ב 7.10. קראו לזה פיגוע, ועברנו פיגוע ואנחנו מגנים פיגועים, ולא ידעו ולא הבינו את גודל האסון. **הפלסטינים לא ידעו מה הזוועה וסדר הגודל.** היום כולם יודעים, אבל ספרו להם בתקשורת **שיהודים נהרגו מכוחות צה"ל. אולי עדיין מאמינים בזה, אבל לא מרוע.** ויש הבדל בין זה לבין להגיד טוב שרצו להרוג **ישראלים**."

מסמכי הבקורות צורפו לעתירה המנהלית כנספח ע/12, עמודים 101-120.

73. לעמדת גורמי המקצוע במשרד החינוך, מסיפורים ומבקורות אלה עולה מפורשות כי **השיח המתנהל בכיתות הינו שיח המייצר דה-לגיטימציה לחיילי צה"ל**: "חיילי צה"ל הם קורבנות"; "הפלסטינים חווים כיבוש ואליםמות"; **אשר פוגעים בחפים מפשע תוך טיוח**: "יובל הביא דוגמא למקרה של נער בן 16 שנורה בגבו ע"י צה"ל... המקרה לא טופל"; "שומעים גם סיפורים קשים על פלסטינים. למשל, יעקב, שנסע עם אשתו באוטו וזרקו עליהם אבנים ואשתו נהרגה. אביר הייתה ילדה שהלכה בבוקר לבית הספר ולא הגיעה אליו".

74. זאת ועוד, התכנים המועברים במסגרת התוכנית מהווים **מצע ופתח ליצירת שיח המבטא דה-לגיטימציה של מדינת ישראל, ולמטרות החינוך הממלכתי**: "כשתצא מהתיכון תפגוש מציאות שעומדת בסתירה לערכים שספגת כאן".

75. יצוין כי מהבקרה שהתקיימה בבית הספר "הניסויי" בירושלים אף עולה הרושם כי נציגי הארגון ביקשו לתת פרשנות להתנהלות הפלסטינים ביחס לאירועי ה-7.10 באופן שעשוי לפגוע ברגשות השומעים והסביבה.

76. כאן אף המקום להדגיש, כפי שנרשם גם במסמכי הבקרה, כי הבקורות תואמו מראש טרם הביצוע והגעת נציגי אגף הבקרה הייתה ידועה לרכזת הפעילות, נציגי הפורום, ולנציגי ביה"ס. כפועל יוצא, יש להניח שמצב דברים זה הוביל **למיתון האמירות והמסרים שנאמרו בכיתות על ידי הנציגים** (הגם שדי לשיטת המשרד במה שנאמר כדי להצדיק את החלטתו).

77. ומכאן לגוף ההחלטה.

אין מקום להתערב בהחלטת המשיבים שלא להתיר את כניסת תוכנית העותר למוסדות החינוך:

78. משרד החינוך דוגל ומעודד קיום דיונים בסוגיות רגישות, ניהול שיח מורכב והרחבת הפרספקטיבה לנקודות מבט שונות, כראוי במדינה דמוקרטית. יחד עם זאת, יש הבדל בין שיח ציבורי כללי בסוגיות אלה לבין קיומו בתוך מערכת החינוך בה התלמידים מחויבים לשבת בכיתות והינם בבחינת "קהל שבוי".

79. למען הסר ספק: עמדת משרד החינוך מתייחסת לפורום אך בהקשר של בקשתו להעברת תוכנית הלימודים הספציפית אותה הגיש ונבחנה, והקשיים הייחודיים העולים ממנה במסגרת מערכת החינוך ומוסדות החינוך.

80. כפי שתואר לעיל, לעמדת משרד החינוך ובהתאם לחוות הדעת הפדגוגיות שניתנו בעניין, השיח המושמע במסגרת התוכנית, העולה מהאמירות השונות מתוך דו"חות הבקרה כמפורט לעיל, הינו שיח העומד בסתירה לערכי חוק החינוך הממלכתי באשר האמירות המושמעות הינן כאלה המציגות את חיילי צה"ל כמי שפוגעים בחפים מפשע באופן שאינו עומד בהלימה עם מטרת החינוך הממלכתי לעידוד לשירות משמעותי בצה"ל; ומתייחסות לאירועים רגישים בציבוריות הישראלית, בפרט אירועי ה-7.10.2023, באופן שאינו מותאם לקהל היעד.

81. זאת ועוד, לעמדת המשרד, השיח המושמע במסגרת תוכנית הפורום גם עומד בסתירה להוראות חוזר מנכ"ל "התוכנית הלאומית ללמידה משמעותית – השיח החינוכי על נושאים שנויים במחלוקת", שכן אין לאפשר במסגרת פעילותו בבית הספר תוכן המערער על לגיטימיות מוסד ממלכתי, ובכלל זה הצבא.

82. השיח שמבקש הפורום להעביר במוסדות החינוך הוא שיח שבו מוצגת עמדה חד-צדדית וסובייקטיבית אודות פעילות צה"ל באופן שאינו מאפשר לתלמידים לשמוע ולהתרשם מעמדה אחרת, בין אם באמצעות נציג של צה"ל ובין אם באמצעות גורם אחר. **אין במהלך המפגש שום גורם אשר יכול להציג לתלמידים תיאור אחר ונקודת מבט שונה, ולהגיב לתיאורים המטילים דופי במוסריות חיילי צה"ל ובלגיטימיות הפעולות שלהם.**

83. בהקשר זה נחدد כי כפי שתואר במסגרת התוכנית קיים שיח פתוח וסיפורים אישיים אשר לא ניתן לצפות את טיבו מראש. נתון זה מקשה על צוותי החינוך להציג נקודת מבט אחרת לתוכן המוצג על ידי התוכנית, כאשר הם לא מכירים את העובדות המוצגות ומטבע הדברים אין באפשרותם להתייחס לטענות ספציפיות, למשל לגבי אירוע כזה או אחר שבו נטען שצה"ל הרג אדם חף מפשע.

84. כמו כן, לעמדת גורמי המקצוע במשרד, התוכנית מציגה שיח מורכב שלצורך ניהולו דורש ילשים בצד, ואולי אף להתעלם כליל מהמחלוקות הלאומיות וההיסטוריות שבין הצדדים, לטובת ניהול שיח סביב הכאב האנושי שבשכול. **שיח זה שהוא כמובן לגיטימי במסגרת השיח הציבורי מבוסס על יכולת הפרדה מורכבת, שלעמדת גורמי המקצוע אינה מתאימה לתלמידים.**

85. הנה כי כן, התוכנית ותכניה אינם עולים בקנה אחד הן עם חוק החינוך הממלכתי ומטרותיו והן עם חוזר המנכ"ל שתואר לעיל.

86. **הקושי מתעצם בשים לב לכך שאין אפשרות לצפות מראש את הדברים שייאמרו ויושמעו לתלמידים במסגרת התוכנית,** שכן כאמור חלק מהשיח הינו שיח חופשי ומושפע מהדינאמיקה בכיתה וסוג השאלות. יצוין כי המסמכים שהגיש העותר למשיבים, ושמכילים את תכני התוכנית – כביכול על מנת לצמצם את החשש מתכני התוכנית – אך מחזקים קושי זה. זאת, בפרט משעה שבמסמכים עצמם צוין כי מרכיבי הסיפור הינם קבועים אבל השיח עצמו עשוי להתפתח ולהשתנות. כמו כן, עיון במסמכי הבקרה שערכו המשיבים מעיד אף הוא כי השיח בכיתות השתנה בהתאם לטיב השאלות וכפועל יוצא – ברור כי אין אפשרות לצפות ולשלוט מראש באופי השיח ובתכניו.

87. כן נציין כי כעולה מדו"חות הביקורת, חלק מהתכנים במפגשים מבקשים ליצור **הפרה של אמונה בצדקת הדרך, תוך הטלת ספק בלגיטימיות של המלחמה שנכפתה על ישראל, שלא בטובתה.** לעמדת משרד החינוך, אמירות וביטויים מסוג זה, אין מקומם במערכת החינוך במדינת ישראל, בפרט כשמדובר בתלמידי כיתה י"ב אשר עתידים ללוש מדים בתוך פרק זמן קצר.

88. בנסיבות שבהן עידוד שירות משמעותי, הוא אחד ממטרות החינוך הממלכתי – כקבוע בסעיף 13(2) בחוק החינוך הממלכתי, אין הלימה עם הכללת תוכניות המופעלות במוסדות החינוך תוכנית אשר המסרים שעולים ממנה אינם מעודדים שירות משמעותי בצבא, לצד טענות לפעולות מכוונות של כוחות צבא לפגיעה בחפים מפשע.

89. שיקול נוסף שנלקח בחשבון על-ידי גורמי המקצוע במשרד החינוך לכך שאין מקום לאפשר את תוכנית הלימודים של העותר במוסדות החינוך הוא **פגיעה אפשרית ברגשות המשתתפים, תלמידים וצוות חינוכי, כתוצאה מהצגת התכנית, בפרט על רקע אירועי ה-7.10.2023 והסמיכות להם.** בהקשר זה גם התקבלו פניות שונות בעניין זה.

90. אף נזכיר כי כפי שתואר לעיל, בבקורות שקיים המשרד ביחס להעברת התוכנית לבתי הספר נצפה כי השיח במסגרת התוכנית עורר תגובות אמוציונאליות אצל התלמידים.
91. אחר כל האמור, נוסף ונציין כי לעמדת גורמי המקצוע במשרד החינוך, מעיון בתוכנית ההכשרה שהגיש העותר לעיון המשרד עולה כי מדובר בתוכנית הכשרה חסרה ושאינה מותאמת למערכת החינוך ולמטרות החינוך הממלכתי. כך, **אין כל התייחסות בתוכנית ההכשרה להתאמת התוכנית החינוכית של העותר לבתי ספר ולמוסדות חינוך, בשונה מהמסרים שמקדם הארגון עצמו בקרב הציבור** (למשל באמצעות אתר האינטרנט של הארגון). מצופה היה למשל לראות בתוכנית ההכשרה הסבר כיצד הפורום מכשיר את המרצים להתאים את התוכנית לבתי הספר וכן עמידה על הבדלים והתאמות בין תכני הארגון כפי שמופיעים באתר האינטרנט לבין תוכנית הלימודים.
92. כך גם ביחס להתייחסות שהעביר הארגון בכל הנוגע לתוכנית הפעולה במקרה של חריגה מהתכנים המאושרים. נקבע על ידי גורמי המקצוע במשרד החינוך, כי תוכנית הפעולה של הפורום לטיפול בחריגות אינה מספקת ואינה נותנת מענה לנדרש. **הפורום התעלם מההשלכות של החריגה על התלמידים ולא כלל אף גורם מבית הספר או ממשרד החינוך בטיפול בחריגה.**
93. אף בכך יש כדי להצדיק את החלטת המשיבים שלא לאשר את כניסת התוכנית לבתי הספר.
94. אשר לטענת העותרים בדבר בקשות מנהלות ומנהלים להזמנת התוכנית (נספח 9/ע' לעתירה), וכן בהתייחס לתמיכה של חלק מהמנהלים בתוכנית (כפי שעלה מדו"חות הבקרה), ישיב המשרד כי אין בכך כדי לגרוע ממסקנתו בדבר אי התאמת התוכנית למדיניות המשרד בהיבט מטרות החינוך הממלכתי בנוגע למוסדותיה הממלכתיים של המדינה, בהם צה"ל, כאמור לעיל.
95. זאת ועוד, במערכת חינוך במדינה דמוקרטית ישנם מנהלי מוסדות חינוך המחזיקים בדעות שונות, ואותם מנהלים הם אלה שבחרו לשלב תוכנית זו בהתאם לתפיסת עולמם, וסביר על כן שהם תומכים בתוכנית ובמסריה. ואכן, מערכת החינוך צריכה לתת מענה לכלל הציבור, על זרמיו השונים ודעותיו המגוונות. על כן, תכנית הגפ"ן כוללת כאמור מאגר, מתוכו אפשר לבחור את התוכן שיוצג לתלמידים, בהתאם להתאמה לבית הספר הספציפי לפי שיקול דעת המנהל, לצד ההנחיה לשמירה על חשיפת התלמידים למגוון דעות, כמפורט בחוזר המנכ"ל. ברם, **אין בכוחה של תמיכה זו בכדי לרפא את הפגם שבתוכנית בהיותה סותרת את מטרות החינוך הממלכתי כאמור.**
96. בנוסף, מתפקידו ואחריותו של משרד החינוך לקבוע מדיניות רוחבית מתוך נקודת מבט רגולטורית רחבה ובכפוף לכללים ולעקרונות החלים בעניין. משכך, אין בתמיכה חיובית נקודתית כזו או אחרת, בתוכנית אשר נוגדת את מטרות חוק חינוך ממלכתי, כדי לשנות את ההחלטה שלא לשלב התוכנית במערכת החינוך.
- התייחסות לקביעות המותב הנכבד בפסק הדין בעתירה הראשונה:
97. כזכור, בפסק הדין הקודם שניתן ביחס לתוכנית הפורום על ידי המותב הנכבד (עת"מ 56993-09-23), התקבלה העתירה, תוך שבית המשפט הנכבד קבע כי: "הגעתי למסקנה כי במקרה דנא לא קיימו המשיבים בדיקה עובדתית של ממש לגבי הטענות שהועלו נגד העותרת ולגבי תשובותיה של העותרת לטענות האמורות. במצב דברים זה לא עמדה בפני המשיבים תשתית עובדתית ראויה שאפשרה להם לקבל החלטה מושכלת בעניין תוכניתה של העותרת" (פסקה 19).
98. **משרד החינוך סבור כי ההחלטה הנוכחית מבוססת, כפי שהוצג והוסבר, על תשתית עובדתית מקיפה ונרחבת,** הכוללת מסמכים ותכנים שהעבירו העותרים לעיון המשיבים ושתוארו לעיל וכן דו"חות צפייה ובקרה שערכו המשיבים בחלק ממוסדות החינוך. כן נזכיר כי נסמכת ההחלטה גם על חוות דעת של גורמי מקצוע שונים במשרד החינוך וביניהם המזכירות הפדגוגית וכן מינהל חברה ונוער – אשר אף הם בחנו את המסמכים האמורים וציינו את התרשמותם ועמדתם המקצועית.

99. במסגרת פסקה 20 לפסק הדין של בית המשפט הנכבד עמד בית המשפט על בדיקות "פשוטות אך נחוצות" לשיטתו שלא נעשו עובר לקבלת החלטת המנהלית, בין היתר: "אין מידע לגבי בדיקה שנעשתה בנוגע לטענה לפיה העותרת מייצגת משפחות מחבלים, וכי חברות בה משפחות מחבלים"; "לא נשלח מפקח על מנת לבדוק מדגמית את אחד המפגשים שהנחתה העותרת בבתי הספר"; "לא נערכו שיחות עם מורים או מנהלים שנכחו במפגשים שהנחתה העותרת"; "לא נבדקה ברמה העובדתית הטענה לפיה העותרת משווה בין שכול של משפחות חפים מפשע לבין שכול של משפחות של מי שביצעו מעשי טרור".

100. המשרד יבקש לציין כי הלכה למעשה הוא ביצע במסגרת ההליך דנא את כלל הבדיקות שתוארו לעיל על ידי בית המשפט הנכבד, ולהלן הממצאים (שכבר תוארו לעיל אך נחזור עליהם בקצרה), ואשר מצדיקים לשיטת המשיבים את החלטתם:

א. "אין מידע לגבי בדיקה שנעשתה בנוגע לטענה לפיה העותרת מייצגת משפחות מחבלים, וכי חברות בה משפחות מחבלים": כפי שעולה מדברי נציגי הפורום (יובל רוט, בקרה מיום 6.6.2024): "חברי הפורום הפלסטינים מי שאיבדו קרוב משפחה מדרגה ראשונה שנהרג בטעות או שלא בטעות ע"י חיילי צה"ל... היה ותבוא משפחה של מחבל מתאבד נעמיד זאת להחלטת החברים בפורום. אם המשפחה מתנגדת למעשה, אני בעד קבלתה לפורום...".

משמעות הדברים הינה כי חברי הפורום יכולים להיות גם קרובי משפחה של מחבלים ("שנהרגו שלא בטעות על ידי חיילי צה"ל").

ב. "לא נשלח מפקח על מנת לבדוק מדגמית את אחד המפגשים שהנחתה העותרת בבתי הספר": כאמור לעיל בוצעו מספר בקורות על ידי פקחי משרד החינוך.

ג. "לא נערכו שיחות עם מורים או מנהלים שנכחו במפגשים שהנחתה העותרת": במסגרת הבקורות נוהל שיח גם עם המנהלים והמורים שנכחו במפגשים, כפי שתואר בדו"חות הבקרה.

ד. "לא נבדקה ברמה העובדתית הטענה לפיה העותרת משווה בין שכול של משפחות חפים מפשע לבין שכול של משפחות של מי שביצעו מעשי טרור": סוגיה זו אינה עומדת במוקד ההחלטה של משרד החינוך. הבחינה הכוללת של התכנית העלתה כי היא אינה בהלימה למטרת החינוך הממלכתי שהיא, בין היתר, לעודד שירות משמעותי בצבא, על רקע המסרים העולים ממנה ביחס לפעולות הצבא. על כל פנים, גם כאשר בוחנים את סיפורי הדוברים הישראליים, עולה כי הם אינם עומדים על הנסיבות שהובילו לאותו שכול וההבדלים בין סוגי השכול השונים. למשל: "יש בפורום מאות משפחות משני הצדדים, בערך במספר שווה, שכולם איבדו בן משפחה מאוד קרוב..." (סיפור צורית שריג, עמ' 248); "מבינים שכאב של אמא ואבא הוא תמיד אותו כאב. אובדן של אח או אחות הוא תמיד אותו אובדן" (סיפור טובה בוקסבאום, עמ' 215 לעתירה); "אז גם הקשיתי לסיפורי השכול של הצד השני. זה לא היה לי פשוט, לא רק כי אלו סיפורים כואבים, אלא גם שהפוגע בסיפורים האלה היו בני העם שלי. גם אם בשוגג, גם אם תוך כדי לחימה, זה עדיין לא קל" (סיפור של ניר אורן, עמ' 49 לעתירה).

101. עוד עמד בית המשפט במסגרת פסק דינו (פסקה 21) על כך שהמשיבים לא צירפו לתגובתם את הדו"ח או ההמלצה של גורמי המקצוע במשרד החינוך. המשיבים יבקשו להפנות בהקשר זה את בית המשפט הנכבד לחוות הדעת המפורטות של המזכירות הפדגוגית ואגף חברה מינהל ונוער אשר צורפו לעתירה ואשר מבטאות את עמדת גורמי המקצוע ביחס לתוכנית (נספחים ע/12 ו-ע/19 לעתירה).

102. כן ציין בית המשפט הנכבד בפסקה 24 לפסק דינו כי "ראוי היה, למרות הקושי, לשלוח לפחות פעם אחת אדם מטעם המשיבים שייפגש במפגש כאמור ויחווה דעתו לגביו, או לברר עם מנהלי בתי ספר, מורים, או תלמידים שהשתתפו במפגשי העותרת מה נאמר בהם. פעולות כאלה לא ננקטו. ללא נקיטת פעולות בסיסיות אלו לא יכולה הייתה הרשות לגבש עמדה לגבי הטענות שבמפגשים שמנחה העותרת נאמרים דברים אשר יש בהם, כפי שנטען כנגד העותרת, משום ביזוי של צה"ל וחייליו, או חתירה תחת הלגיטימיות של מוסדות המדינה. ללא בדיקות כאמור אף לא ניתן היה לגבש עמדה מבוססת בדבר הטענה שבמפגשים מוצגת סימטריה בין שכול של משפחות חפים מפשע לבין שכול של מי שנפגעו בעקבות פעולות הגנה לגיטימיות של צה"ל...".

לעמדת המשיבים – כמתואר לעיל, הבקרות שבוצעו במוסדות החינוך ושתוארו לעיל מעידות כי אכן נאמרים דברים שיש בהם משום חתירה תחת הלגיטימיות של מוסדות המדינה ובכלל זאת צה"ל.

103. לבסוף יבקשו המשיבים להתייחס להחלטת בית המשפט בסעיף 26 לפסק דינו לפיה: "גם אם יסברו המשיבים בעתיד, על יסוד תשתית עובדתית ראויה ומוכחת בראיות מנהליות, כי תוכניתה של העותרת סותרת את עקרונות חוק החינוך הממלכתי... יהיה עליהם לבחון את השאלה האם מכוח עקרון המידתיות, ובהינתן כל הנסיבות, ראוי יהיה לנקוט בעניינה של העותרת בצעד פחות חריף מאשר דחייתה בקשתה לכלול את התוכנית במאגר, למשל לדרוש ממנה להציג בפירוט רב יותר ומראש את תכני התוכנית והעדויות שיוצגו בפני התלמידים".

104. המשיבים מילאו אחר דרישה זו של בית המשפט הנכבד ואכן דרשו את פירוט תכני התוכניות והעדויות. כפי שהוסבר לעיל, פירוט זה מעיד כי אין מקום להכניס את תוכנית העותרת למוסדות החינוך באשר התכנים העולים בעדויות ואלו המושמעים בכיתות (וכאמור לנוכח המודעות לביצוע הבקרה ברור כי מדובר במסרים ממותנים ומאוזנים וכפי הנראה המסרים ללא הבקרות אף היו קיצוניים בהרבה), אינם עולים בקנה אחד עם הוראות חוק החינוך הממלכתי וחוזר המנכ"ל.

105. כן עמד בית המשפט בסעיף זה גם על כך ש"עובר לכל החלטה שתתקבל בעתיד לגבי תוכניתה של העותרת ראוי כי המשיבים ישקלו כיצד צריכה להשפיע על החלטתם, אם בכלל, הוראת סעיף 2(ב) לחוק חינוך ממלכתי, לפיה נדרש שר החינוך לקבוע כללים... על פני הדברים נוקטת הוראה זו באמת מידה מצמצמת יחסית – "סתירה חמורה ומשמעותית" – לפסילת גופים המבקשים לפעול במוסדות חינוך ממלכתי... שאלה זו צריכה להביא בחשבון גם את העובדה לפיה לטענת המשיבים כללים מכוח סעיף 2(ב) טרם נקבעו".

106. בהתייחס לקביעה זו של המותב הנכבד יבקשו המשיבים להשיב כי הכללים המוזכרים בסעיף 2(ב) לחוק החינוך הממלכתי נועדו לבסס סמכות למנוע פעילות קטגורית במוסד החינוך של אדם או גוף.

107. דא עקא, בענייננו, מדובר על החלטת המשיבים לדחות את הפעלת התוכנית הקונקרטי של העותר במוסדות חינוך – בשל כך שהתוכן של התוכנית הוא אשר עומד בסתירה למטרות חוק החינוך הממלכתי. לשם כך אין כל צורך בקביעת כללים מכוח סעיף 2(ב) לחוק החינוך הממלכתי, שכן מדובר בסמכות של השר אשר עולה הן מתקנה 2 לתקנות חינוך ממלכתי (סדרי הפיקוח), התשי"ז-1956, והן סעיף 28 לחוק הפיקוח על בתי הספר.

108. במילים אחרות: לעמדת המשיבים, מניעת פעילות במוסדות חינוך בשל סתירה בין התוכן של פעילות זו לבין מטרות החינוך הממלכתי, וכן עקב אי התאמה פדגוגית, אינה דורשת או מחייבת קביעת כללים מכוח סעיף 2(ב) לחוק החינוך הממלכתי.

סיכום:

109. לעמדת משרד החינוך, אין מקום לאפשר פעילות של תכנית בתוך מערכת החינוך הממלכתית אשר אינה בהלימה למטרת החינוך הממלכתי, שהיא בין היתר, עידוד שירות משמעותי. תכנית המציגה את חיילי המדינה כמי שפוגעים במכוון בבני אדם שלא לצורך, מעלה קשיים פדגוגיים ואינה הולמת את מטרות החינוך הממלכתי. הקושי האמור מתעצם בשים לב לשלושת אלה:

א. ראשית, מדובר בתכנית בעלת מאפיינים ייחודיים המתבססת על עדויות "פתוחות" המושמעות בכיתה כך שאין למשרד החינוך אפשרות לפקח מה בדיוק ייאמר בתוכנית שבהגדרה איננה "צמודת" טקסטים. כפי שהוסבר, לא ניתן לצפות מראש את האופן שבו ייאמרו הדברים, המשקל והעוצמה שבה יוצגו – ודו"חות הבקרה שבוצעו לתוכנית ממחישים זאת, כמו גם 'הודאת' העותר עצמו במסמכיו, לפיו "מרכיבי הסיפור" הינם קבועים אולם השיח עצמו עשוי להשתנות בהתאם לסיטואציה.

ב. שנית, התכנית בכללותה ובכלל זה הצגת התיאורים המערערים על לגיטימיות פעולות צה"ל מובאת מנקודת מבט חד צדדית וסובייקטיבית בנושא שנוי במחלוקת פוליטית בפני תלמידים שהם בבחינת "קהל שבו", כאשר אין גורם אחר נוכח, לא מן הצבא ולא מגורם אחר, אשר יוכל להציג לתלמידים תיאור עובדתי אחר ונקודת מבט שונה בתגובה.

ג. שלישית, לתפיסת גורמי המקצוע במשרד, התכנית בכללותה מבוססת על קו מנחה בעל מורכבות יחסית, המבקש להתמקד בהיבט השכול בלבד מתוך מכלול היבטי נושא טעון חברתית ופוליטית. בראייה רוחבית, שיח זה אינו מתאים מבחינה פדגוגית לקהל היעד במוסדות החינוך, אף שהוא ודאי לגיטימי מחוץ למערכת החינוך במסגרת השיח הפוליטי-הציבורי.

110. על רקע קשיים אלה, ובהם, השמעת אמירות המערערות על לגיטימיות פעולתו של צה"ל; בהעדר אפשרות להתחקות מראש אחר הדברים שייאמרו מקום שבו מדובר בתכנית שאינה צמודת טקסטים; משרד החינוך סבור כי אין מקום לכלול את התכנית במאגר הגפ"ן לשנת הלימודים תשפ"ו.

111. העובדות המפורטות בתשובה זו אושרו על ידי הגב' לילך אפלטון, הממונה על תוכניות חיצוניות במשרד החינוך. בשל אילוף טכני, יוגש תצהירה של הגב' אפלטון לתיק בית המשפט בתחילת השבוע הבא.

לאור כל האמור לעיל, עמדת משרד החינוך היא כי דין העתירה להידחות תוך חיוב העותרים בהוצאות משפט ובשכ"ט עו"ד.

SCN

מיטל אביעד בן-עמי, עו"ד
פרקליטות מחוז ירושלים (אזרחי)

5.2.2026, י"ח שבט תשפ"ו